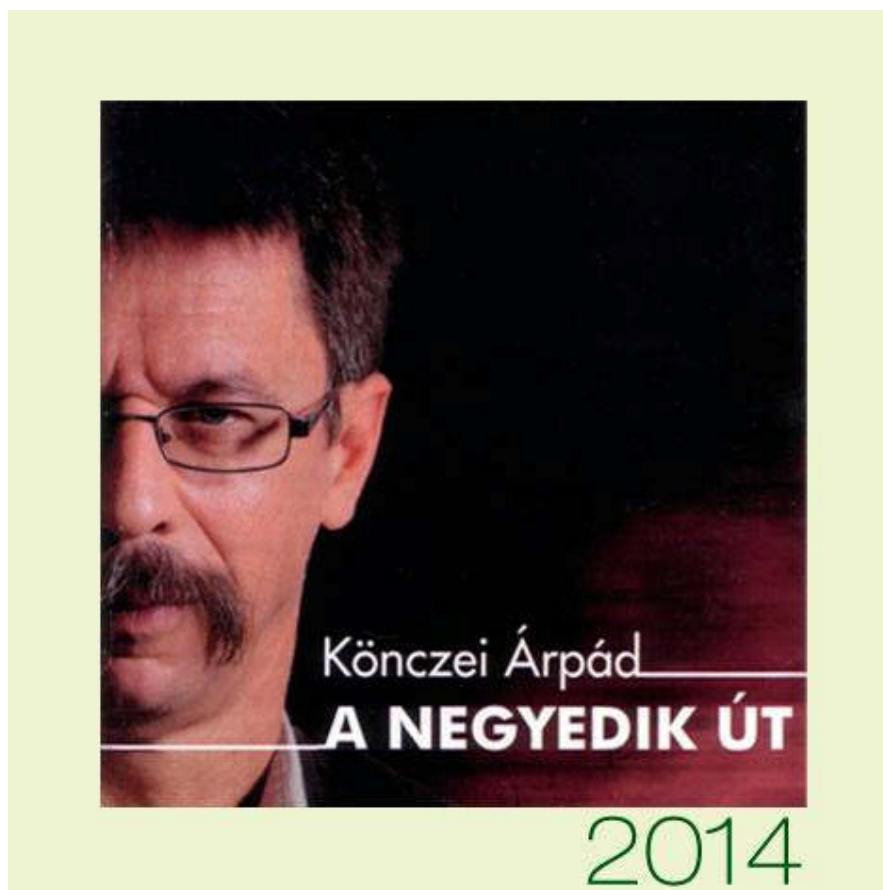

Könczei Árpád szerzői lemezéről

Könczei Árpád (1959) erdélyi származású zeneszerző. Műveiből szülőföldje féltőn óvó szeretete árad, amit jó szívvel oszt meg közönségével, közösségével. A lemezen elhangzó műveket is javarészt szülőföldjéről indult előadó művészek, máig kitartó barátai, szólaltatják meg - tessék meghallgatni és meggyőződni róla – hibátlan eredetiséggel.

Dalainak szövegírói is erdélyi származású költők.

A CD címe Plugor Magor hasonló nevű versére írott, itt elhangzó második dalciklusának a címe. Innen emelkedett kamarazenei műveinek átfogó megnevezésévé. A Plugor vers önmagában ellipszisre, kihagyásra épül; a beígért negyedik út *in absentia* van jelen benne: címétől a „szerteágazások”-ig magára várta. Könczei Árpád szerzői lemeze a szerteágazásokból egyet kiválasztva ajánl negyedik utat, amely mintha a *La condition humaine* Malraux-i „szívszorítóan hiteles képére emlékeztetne századunk nagy kataklizmáinak és a modern ember

«sorsának»”¹ szimbólumaként. Talán Székedi jelképfajtása helytállóbb, teljesebb: „Az embernek a világban elfoglalt helyéről van ugyanis szó, az emberi létezés kapcsolatáról a világmindenséghez, a teremtéshez, az istenséghez, a térhez, az időhöz, az emberi létezés értelmének vagy értelmetlenségének, a megismerés lehetőségeinek olyan alapvető kételyeiről, amelyek függetlenek bármiféle társadalmi vagy műszaki változásoktól, és amelyekhez majd minden kor és minden nemzedék valamiképpen visszatér.”²

A lemezeiről megszólaló művek ennek az örökös visszatérésnek érzelmi reflexióit vetítik elénk sokszínű, gazdag zenei metaforaláncokban.

*

I. Vonósnégyes (1996)

Első vonósnégyesét siratók ihlették gyimesi gyűjtéséből. A múlt század '80-as éveiben Sepsiszentgyörgyön néhai zenetudósunk, László Ferenc (áldja meg emlékét is az Úr!) a fiatal Könczei Árpáddal találkozási rákérdezt: mit csinál? Semmit, hangzott a tömör válasz. Akkor hívta fel figyelmét a fiatal vegetáló zenésznek a csodálatos gyimesi népzene. Minden ezzel kezdődött. A gyűjtő utak, a máig tartó zeneszerzői kapcsolata a népzenevel. Mint az erdélyi népi táncmozgalom egykori lelkes szervezője, kiválóan ismeri az erdélyi népi muzsika hangszeres formáit, dallamképzését, előadási technikájukat, recitáló éneklésbe foglalt eredetüket, és vonósnégyeseit, duóit is rájuk építi. Kodály Zoltán írja: „Mit játszik a nép hangszereire? Jobbára szöveges dalokat, hangszeres formába öltöztetve. Ide sorolhatunk olyan dallamokat is, melyeknek szöveges formáját nem ismerjük, de szerkezetük, stílusuk megengedi azt a feltevést, hogy ilyenekből származtak.”³ Vonósnégyesének dallamai az antik melopoiák [μελοποιία] *in nascendi*, most születő pillanatvilágára emlékeztetnek.

Szerkezete: variáció-sor, csoportos ismétlődésekkel, belőlük körvonalazódnak sirató-hangvételi motívumai, témái. A kezdetet idéző reprimó jellegű záró sor a szonátaforma logikájára enged következtetni. Az ellenmondást nem tűrő kezdeti *ictus* követő motívumai, a sóhaj, a jaj és a könnycseppek zenei metaforái, tulajdonképpen három síkon jelennek meg: a díszítésekből fakadt melopoiák „jajai” a *lento* jelzésű indító ütemekben,

¹ Világirodalmi lexikon 7. kötet, Akadémiai kiadó, Budapest 1982, 666 old.

² Székedi Ferenc, *Egy zabolai Iasi-ban*, <http://www.erdelyiportal.ro/egy-zabolai-ia%C5%9Fi-ban-erdelyiportal-1135.html> letöltve 2014 aug. 21 12:17

³ Kodály Zoltán, *A magyar népzene*, Zeneműkiadó Budapest, 1971, 85. old. Hivatkozik erre a megállapításra Szalay Zoltán, *Felcsíki hangszeres tánczene*. ALUTUS Csíkszereda 1996, 33. old.

Lento 52 - 54

Violin 1

Violin 2

Viola

Cello

ff

f

mf Lento, molto vibr

mp

Sul D poco gliss

Sul pont

Legno batt

Arco SP

a sóhajok a *sostenuto*val előírt *mp*-ban kitartott hangok vonalán,

f Sostenuto 98 - 100

Vln. 1

Vln. 2

Vla.

Vc.

f

mf

mp

Arco

Pizz

Sul pont

Ord

a könnyecseppek metaforái pedig a *Poco a poco* jelzésű pizzicatókban neszező-kopogó hangok pontszerűségeiben.

Poco a poco accel

Vln. 1

Vln. 2

Vla.

Vc.

mp

Pizz

LB

E motívumok polifóniájából cseng ki a tétel alaphangulata a három motívum kontrasztjában rejlő tragikumé és a szünni képtelen bánaté,

amely végig kíséri befogadóját az *iktus* feszültségétől a záró ütem *bele-nem-nyugvó* tanúbizonyságáig.

Előadják: Gál Tamási Mária, Gál Tamási Zsombor – hegedű, Máté Győző – brácsa, Varga István - cselló

* *
*

A Poprád Podolinnál

Szöcs Géza versére, szoprán hangra és zongorára

A Poprád Podolinnál (részletek)

*Elmúlt varázslat zálogát
A tűzbe dobni szánom
Lenau: Száraz levél*

I.	II.	III.
Ki múlt varázslat zálogát a tűzbe dobni szánod: szíved és lovad útra kész és útra kész a szánod.	Ki télen-nyáron útra kész, ki folyton-folyvást útra kélsz, kit egyre újabb asszonyok és új szerelmek várnak, hallod-e, Szindbád, hallod-e, a lovak rúgkapálnak.	Mit mondasz erre, Medve-Szindbád míg vágyod ezt vagy azt a nimfát?
Megrázza szép fejét a ló, szép fejét föl-le hánnya.	És ezt a tenger lim-lomot, leprévelt sárga liljomot, ezt mért viszed magaddal?	<i>Ki új varázslatokra várt miért is vinné el ma már abból a régi pakliból a pikk leányt s kőr királyt?</i>
Emlékeidnek lim-loma fölrakva már a szánra –		<i>mért vinnéd el a zöld medált s a hajfürtöt s a keszkenőt ha vágyod azt</i>
habár a múlt emlékeit a sors nem erre szánja.		<i>vagy ezt a nőt? A kőr királyt. A keszkenőt. –</i>
		Vagy azt a hajdanában a télikert havában a rózsák közt elejtett s azóta ottfelejtett cipőt, mely annyi bálban és annyi táncot lejtett
		ZÖLD SZÍNŰ VAD VIZÉT VISZI A JÉG ALATT A POPRÁD.

Egymásra rétegződő idők emlékei, (vagy emlékek idői?) suhannak el a galopp kíséret fölé komponált dalban. Puritán egyszerűséggel, zenévé finomított eszmerajzokban ébredeznek az emlékek, úgy ahogy sorjában Szöcs Géza, a költő újraálmodja őket. Újraálmodásukban válnak sajátjává

a Márai – Krúdy-lektűrök élményei. Nem idézi, hanem megéli őket. Ha idézné – így Szőcs Géza: – „Ezek az idézetek csak arról szólnának, hogy Márai olyannyira szerette Krúdyt s az általa többé-kevésbé önképére teremtett Szindbád-alakot, hogy megírta – róluk s nekik – a legszebb ajándékot, amit egy magyar regényíró egy másik regényírótól valaha is kapott.”⁴ A dal szövegét szolgáltató költemény tehát ajándék ajándéka. A költemény évszázadokat araszoló emlékeit szerzőnk bensőséges monológban írja muzsikává. Három tételre osztja az emlék-kévéket. A harmadik tétel közepén megjelenő strófikus ismétlés kivételével végigkomponált szerkezet, amely minden szónak, minden szóképnak megőrzi előjogát. A dal tulajdonképpen hozzájárulása a költői élmény idejének kiszélesítésében, a kísérő érzelmek érzékivé tételében rejlik, abban a rejtett retorikában, amely révén a költői szöveg *szavalata* zenei *hangvétellé* módosul az értelem-érzelem kölcsönös feltételezettségében.

⁴ <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/2000/IX.-evf.-2000.-majus-100-eve-szueletett-Marai-Sandor/A-Poprad-Podolinnal-A-Poprad-Podolinnal-irasa-koezben> Letöltve: 2014 aug. 16 17:23 órakor

Megszólaltatják: Kővári Eszter Sára – szoprán, Balog Zsolt - zongora

* *
*

Hegedűduók II. (2009)

A hegedűművész páros, Gál Tamási Maria és Gál Tamási Zsombor felkérésére születtek ezek a duók. Ők is adják elő. Érdeklődésük a műfaj iránt szerzőnket arra bátorította (és milyen eredményesen!), hogy cselló és nagybőgő kettősre is komponáljon hasonló műveket.

A hat kis tétel a bartóki 44 *hegedű duó* üzenetének esztétikai továbbgondolásai. Bartók írta művéről: „ugyanolyan céllal készült, mint annak idején a »Gyermekeknek« c. sorozat: had' jussanak a tanulók a tanulás első egynéhány évében olyan előadási művekhez, amelyekben a népi zene keresetlen egyszerűsége annak dallambeli és ritmusbeli különösségével együtt megvan.(...) Ezeknek a duóknak mindegyikében – kettő kivételével – egy-egy parasztdallam szerepel, mint (fő-) téma”. Pándi Marianne hozzá teszi: „elsősorban pedagógiai céllal készült, e cél

azonban nem a hegedűjáték elsajátítására, hanem a hegedűs kamaramuzsikálás technikai-zenei gyakorlatára irányul”.⁵

Könczei Árpád duói híven követik a bartóki paradigma népi hangvételt, ám a pedagógiai horizonton túl elsősorban a kamarazene irodalom művészi gazdagítását szolgálják. Karakter-miniatúrákban komponálja meg őket. Két teljesen egyenjogú érvénnyel fellépő hegedűn szólalnak meg hol párbeszédesen egymásnak adva át a „szót”, hol egybehangzóan muzsikálnak, versenyezve a fölött, hogy ki tud többet nyújtani partnerének az intim páros egymásra rendeltségében. Gál Tamási Maria és Gál Tamási Zsombor elmélyült előadása az egymásra találás gazdagító élményét önzetlenül közvetíti, rejtetten fokozódva, a hat apró tételben.

Előjáték

92-96

A kvint imitációval induló *Előjáték* kristálytisza érzelmi metaforái az emlékező mélézésé a gyönyörűen ívelő dallamban, amely több színeváltozásában mutatkozik meg hol aprózva, hol kiszélesedve, hol tükörfordításban, s a végén újra eredeti színében. Íme, a méléző elmélkedés paradoxonja: a már-már időn kívüli időé. Hiszen ennyi változó árnyalat a tisztán telő idő fölött miként is fér bele 22 ütembe?

Ringató

♩ = 114-118

⁵ Pándi Marianne *Hangversenykalauz Kamraművek* Zeneműkiadó Budapest 1975, 351 old.

A 6/8-ados ütembe illesztett trocheusok végigvonulása a tétel egészen az áhítat élményét ébreszti a játékosan ringó mozgástól az altató elringatás csendes taglejtéséig. Talán kis leányka altatja játék babáját, avagy magát a kis leánykát altatja az édesanyja? Nem tudjuk, de talán nem is kell tudnunk. A csendesítő élmény mélysége és valódisága az, ami mérvadó. Ezt pedig avatottan megadja számunkra a két hegedű szólamaiba rejtett ölelő-ringató karok dallam metaforája.

Lassú

A cím a mezősegi *lassú magyar* jelentését sugallja, amely „több műfajt foglal magába: szóló- és csoportos *férfitáncot*, páros táncot és vegyes *körtáncot*. Széken a táncrend szerves részeként vegyes, négyes körtánc”.⁶ Tehát nem is olyan lassú, mert a népi hangszeres dallam mintájára a beilleszkedő díszítések – különben szerves részei a dallamhangok sorának - mozgalmasságnak tüntetik fel a lassúság vélt tempóját. És kissé táncosnak is. Ám a tétel végén visszatérő indító motívum *augmentációja*, kiszélesítése tudunkra adja, a lassúság itt egyben a csend keresése is: az üveghangok túllüggönye alatt még a disszonanciák is lehalkulva, elcsendesedve lelassulnak.

Pengető

A „könnyed nehézség” retorikája ez a zene. Végig pengetett tétel.

Első benyomásra könnyed-egyszerűnek tűnik varázslatosan figyelemkeltő gyors mozgása. Pedig előadása nagyon igényes, a két szólam egybehangzó pengetését, ami magában is rendkívül pontos összjátékot követel, tovább

⁶ Magyar Néprajzi Lexikon 3. kötet, Akadémiai Kiadó Budapest 1980, 412 old.

bonyolítja a hemiolák szokatlan lüktetése – három alapérték kettéosztott replikája a másik szólamban. A várt élmény bizonyossága ennek ellenére vitézül igazolódott az előadói kettős precíz játékában.

Lassú dal

A lírai dallam születésének jelenkori szépségét örökíti meg ez a tétel. Ívelésében arra

törekszik, hogy kijusson a fényre. Ám emelkedésében felragyogása meg-megáll, ívelése színeiben vissza-visszafordul, pillanatra leárnyékolódik, de nem mond le a várva-várt csúcs fényéről, és el is éri egy magas, kitartott *É*-n az első hegedű szólamában. Mi ez, ha nem az aggódó, szerelmes remény átélésének és valóra válásnak zenei metaforája! A másik szólam hűséges kíséretében követi boldogság keresését, majd a keresés-megtalálás végtelen körforgását sugallva a kereső szólam nagytercben fénylő zárlatát a kísérő dallam újabb vágyakozások felé módosítja kvartszext akkorddá alakítva a tétel fináléját.

Pattogó

A táncolás öröme szikrázik egy büszkélkedő *legényes* nagyon is eleven megidézésében. Az előkéek hangutánzó díszítése révén még a pityegtetés zenei gesztusa sem hiányzik. A tánc varázsa ez 54 vágató ütemen át. Végig hallgatva azt szeretnénk, hogy ha még most is tartana ez a tétel, akár e duók sora, amelyet éppen lezárt. Íme, az utolsó ütemek:

* *
*

A Negyedik út

Dalok tenor hangra és zongorára Plugor Magor verseire

A negyedik út

Mind húzódik a fák sora
körbezárta hosszú volt az ösvény
egy tisztásért
s a ragaszkodás fája lángokban áll
az emlékektől ég a szem
üszkös a hely

A faszor kirajzolódik az országútról
s innen a rét fölött az erdő
ellentmondás
szavak a dolgokról leperregnek
mint a héj
a kapcsolatunkra nem elég két szó

A harmadik úton is végéig ment valaki
hegyes cseréppel megdobálták
levették térdig a lábát
s aztán mindenki kiírta és
elmentette saját indokait

Majd minden majd mindent keresztez
ezért ugyanott már szerte is ágazik
mérjük az érvényes helyzetet
anélkül hogy szemünk elvonnánk (é)

Földtől vállig

Bőgős, vonós tánkra
menjünk ki a zöldbe
hadd vetem határra,
égi heverőre
csillagos bujkáink!

Álljunk szemközt össze,
és földtől a vállig,
mint rózsák a kerten

Égi heverőre,
vonjál a szívedre,
estétől kelőig,
fehér inged vesd le,
bontsd a köldöködig.

Álljunk szemközt össze,
és földtől a vállig,
mint rózsák a kerten
fonódjunk egymásig.

fonódjunk egymásig	
--------------------	--

Az ólomcsónak előtt

Végigszámolom, majd végigszámolom a feledés sorakozó báránykáit. Omlanak a múlt hegyéről hamar birtokba veszik szintelen legelőik. Hadd fogjalak, őrizzelek még tőlük a fénylő domb s az idők füstje mögött. Látni akarlak, látni, hogyan vársz rám	ha ólomcsónakom lábaidhoz fűródik. Érkeznek hófehér bárányok előbb aztán a sármaszatos jerkék, kosok, szürke tengerként a nyíratlan juhok Szédítő ez a mind szenesebb forgatag, magával sodor és a szakadékok üres ölében még egy napom elmerül.
---	---

A kikelet, látod, örökké győztes...

A kikelet, látod, örökké győztes, nyomában mégis lankadás kíséri, de múlandókon ünnepibb a szóttas, s az őszi kertek kiérlelt tökéi. Ha arany lombok árnyai közt sétálsz, e lomb már háltni kész a metsző széllel, táncol, s a semmi karjain alászáll zsákszámba hullva egy-egy csípős éjjel	Ilyen levél a testünk, tarthatatlan, bőrrebe szikkad, veszni hagyja nedvét, szerelmes fürtjét töppezstik az esték De mi legyünk egymás gyúló napja! Az őszutó úgy csendélet, csak egy kép s a jég kioldja aranykék ecsetjét.
--	--

A Plugor Magor verseire komponált dalok műfaji egybevetések feszültségében keletkeztek. A líra, az epika és a dráma egynemű közegeit lépi át bennük a zeneszerző. A feszültség helyzetei fokozatosan változnak. Legélénkebben a *Negyedik útban*, a *szabad vers* stílusában írott szöveg és a rákomponált dallam viszonyában jelentkezik, majd fokozatosan kiegyenlítődik, a *Földtől a vállig*, az *Ólomcsónak előtt* és *A kikelet, látod, örökké győztes* dalokban. A verselés menete a szabad verstől a kötött formák felé halad el egészen a sorozatot záró költemény szonett-formájáig. A komponálás aktusa kisebb módosítások mellett, változatlan. Ám éppen változatlanságában tovább táplálja a szünni tűnő feszültséget. A konfliktus az énekszólami és a kíséret kifejező eszközeinek különbségében hat. A hagyományos dalkompozíció szerkezetével ellentétben a négy dal zenei struktúrája nem az énekszóló primátusára épül, hanem a zongoraszóló kiemelve kísérő szerepéből egyenjogúsítja az énekkel, sőt, szemben vele, előnyben részesíti. Az így keletkezett együtthatás

varázsa az egykori mûzsai mûvészetek szinkretizmusát tükrözi születésében, és az érzelmi-értelmi, prózai-költői és szavalt-intonált viszonyrendeket az mûvészi üzenet sokoldalú közvetítésre alkalmazza.

A sorozatot indító *Negyedik út* érzelmi-gondolati gazdagságára jellemző, hogy a szabad verselésben fogant üzenet dalba ültetése a metonímiák érintőlegessége elvén – egy hangra egy szótag – a költői próza énekszólamra váltott konfliktusa mellett további feszültséget kelt a szigorúan ritmizált giusto jellegű poétikus kísérettel.

A ciklus énekszólamai végig a szöveg-üzenet gondolatiságát élénkítik, míg a zongoraszólam a kísérő érzelmeket továbbítja szebbnél szebb zenei metaforákban. Rendszerint programterhesek ezek a metaforák. Az *Ólomcsónak előtt* zongora szólama schuberti játékosággal imitálja a hegyi patak csobogását. A *Kikelet...* indító kvart-mixtúrái a fényre vezetnek, miközben sajátos keleti hangzás- emlékeket idéznek a kvartépítkezés varázsában.

Kicsit fordítva, mint általában a hagyományos szerkesztésben, ahol a szóló *mindent elmondása* a döntő, s a kíséret csak rájátszik erre a mindent elmondásra, itt

a markáns kíséret hordozza az érzelmi többletet, amelyre az ének szólóban elsősorban költeményből kicsengő idea üzenete illeszkedik rá. Éppen ezért az *igazság pillanatai*, az énekszólókban jelennek meg. Ilyenkor a metonimikus recitálás átvált metaforikus *ariosóba*. Pl.: az utolsó dalban a szonett első tercínájának első sora – „Ilyen [lomb]levél a testünk,

tarthatatlan” – a költemény *noémája* az énekszólamban zenei eszmerajzzá nemesül kvartakkordok talapzatán.

Avatott előadói Kiss B. Attila – tenor és a szerző – zongora

* *
*

Epizódok. Cselló duók (2012)

Johan Schenck gamba- és Jean Barrière gordonka-duóitól Dávid Popperig a műfaj amennyire szerény, annyira igényes irodalmát gazdagítják ezek az *Epizódok*. Hangulatuk változékonyságát, kölcsönös kiegészítését a hangszer technikai lehetőségeinek széleskörű igénybe vétele eredményezi. Valamennyi tételben sajátos művi kettősség rejtőzködik: a szerző egyfelől a népi hangszer együttesben játszott kísérőszerepére alapoz és mély regiszterekre bízott ritmikus formulákban szólaltatja meg az ikerpárost. Másfelől, a magas és mély regiszterek feszítvén a mai modern hangzások számos mozzanatát kelti életre. A magas regiszter színvilágát üveghangokkal kiterjeszti a reális hangkereten túlra. A mély regiszter kísérő szerepét új hanghatásokkal gazdagítja, például a hangszer előlapjának tenyérrel való ütögetésével.

Az epizód – esemény, a potenciális energiához hasonlóan „helyzeti” esemény, már megtörtént, vagy éppen most történő, avagy talán a jövőre előresejtett esemény feltételezettsége. Mindenképpen beváltásra kész esemény. Hangulatvilágának zenei retorikája sajátosan idézheti meg múltból, jövőből egyaránt. Az emlékező szerző minket is elméláztat.

Az *első* epizódban a népi hangszerkíséret mélyregiszterét idézve daktilusokba ritmizált dallam cammogásával szórakoztatva elénk varázsolja egy képzeletbeli zenekar igyekvő kíséretét.

106-108

Vlc 1

Vlc 2

Vlc 1

Vlc 2

A másodikban az üveghangok világába kivetített dallam egy elmélkedő *rubato* hullámhosszán megtörtént vagy megtörténhető eseményt sugall, amely rövidre rá, a tétel *Giusto poco meno* részében a két szólam kidíszített dialógusában valóra is válik, és az utolsó ütemben pizzicatóval pont kerül a végére... A következő tétel pedig végéig pizzicatóban fogant. A népi hagyományokra visszatekintő modern hatások keveredésében vidáman szökdelő dallamnak ad életet, játékosságát fokozza a játszó lapra csapott ujjak, illetve a cselló előlapjának tenyérrel történő ritmikus ütögetése. Az *utolsó* tétel gyors tempójú lüktetése váltakozó ütemekben népies kíséző gesztus hatását idézi. Benne kel életre egy hetykén peckes dallam, amely végig bokázza a tételt és egy pityegtető *h*-án állapodik meg, majd két egymást követő dacos anapesztussal fittyet hány a szünni nem akaró keserűségnek:

Előadói: Kousay Mahdi, Szabó Péter – cselló

* *
*

Kányádi dalok szoprán hangra és zongorára (2009)

Kányádi Sándor versei:

Ostinato (1972)

láttam amikor a költőt meglőkdösték mint a tolvajt	láttam amikor a költőt elítélték mint a tolvajt
láttam amikor a költőt mint a tolvajt	láttam s én ki loptam félni kezdtem mint a tolvaj

Citerára (1974)

volna kedvem volna nemcsak egy tavaszra számát se nyitánám sohase panasza	hogya én volnék a szemközti nagy erdő
ülhetne énrajtam akármilyen felhő	így egyszál-magamban kedvem is csak loppal takarózhatom a saját árnyékkal

Kaland (1975)

ha valami gyönyörű nőnemű halál ha jönne aki előtt megilletődve és botladozó nyelvvel hajthatná meg magát az ember s lódítaná: régóta várja már ha valami gyönyörű nőnemű halál ha jönne aki szemérmesen földre süttött szemmel belém karolna és vinne - én vinném forogva átal a táncolók nyüzsgő forgatagán	ha valami gyönyörű nőnemű halál s mire észrevennétek már jó messzire járnánk jótékony harmat lepné be örökre nyomunkat ha valami gyönyörű nőnemű halál na nézd csak mondanák egymás között azzal a kis valakivel a vén hamis ki hitte volna - megszökött
--	---

Kérdések (1967)

Feküdtél-e már késeken, háltál-e jégen meztelen, hagyott-e már úgy el a vér, öntött-e már úgy el a vér, hogy ne hallj, ne láss? Borult-e rád már óceán, nyelved volt-e már celofán, robbant-e szét már szemgolyód, mint a mélyvízből kifogott halaké?	Voltál-e lábon égetett, tépték-e ki a gyökered, faragták-e a csontodat, millió tonna súly alatt nyögtél-e már? Verték-e földbe, mint karót, rügyezett-e már két karod, hullattál-e már lombokat, voltál-e üresen maradt fészek a fán?
--	--

Bartók (1974)

egyszál hegedű a tengeren múlt és jelen s tán a jövő süllyedő-félben süllyedőben	csak a kapitány két szeme csak egy pillanatra csukódott le nagy baj nem lehet amíg velünk a zene
---	---

A rettegés partján születtek e dalok szövegei szorongástól reményig. Valamennyi, retorikai műszavakkal élve, hasonlatokból kibontakozó anaforára épülő zenei hiperbola. Az első dalban, az *Ostinatoban*, például, a tolvajként mocskolt költő meglökdösése → megalázása → elítélése → az, ami a felnövelés csúcsán átvált a remegő szorongásból a rettenet félelmébe: a költő, aki sohasem volt tolvaj most fél..., mint a tolvaj. Kemény, ostromzó akkordok fölött hangzik a már-már kísérteties dallam, amely fokról fokra, sorról sorra vezet el a felismerés borzalmáig: az ártatlanok elítéléséhez soha sem kell indok, okot mindig találnak rá az illetésések.

A *Citerára* az elhagyott költő a magányosság közösségét énekli meg, Arany János szavaival, *pengeti, pengeti sírván* lant-metaforákban, amelyek el-eliramodva fokozzák, s egyben igazolják az elidegenített egyedül lét groteszk kiúttalanságát.

Tragikomikus incselkedés az üzenete a harmadik dalnak, a *Kalandnak*. A jegecesen tiszta magas regiszterű kísér(t)et, „egy valami gyönyörű nőnemű halált várás” zenei hasonlata a recitálón ingó dallam alatt, végső fokozásban a félelmet – mi lenne, ha a nőnemű halál egyszer csak megérkeznék? – zenei anekdotában, ha nem is nevetésre, de mosolygásra váltja, egy pajzán dallamban rálicitálva a szöveg parasztos humorára: „azzal a kis valakivel a vén huncut megszökött”.

A zongora félelmetes bevezetésének *ff*-ja kegyetlenebbnél kegyetlenebb megválaszolhatatlan kérdéseket kísér az utolsó előtti tételben, a *Kérdésekben*. Persze, választ sem vár rájuk. Valóan ritka esztétikai valórra akadt itt költő is, zeneszerző is. Az esztétikai erőter negatív térfelének a közepében, a rettenet birodalmában téblábolnak. Picasso *Guernicájára* avagy Yeves Montand filmjének, a *Borzalom bére* üzentére emlékeztetnek ezek a verssorok. A zenei kompozíció csodája, hogy Könczei még fokozni képes dalában ezeknek a borzalmaknak feszültségi amplitúdóját. Annak a pillanatnak tulajdoníthatjuk ezt a fokozást, amelyben a cikázó zongoraszólam dobogását metonímiák közvetlenségében sorakozó feloldatlan feszültségű dallamívek ellenpontozzák.

A cikluszáró tétele allegorikus üzenet talányára komponált dal, *Bartók* címmel. A szövegben nincs Bartókról szó, a költemény címe révén sejteti zenéjének múlhatatlan varázsát.

A tétel hangvétele emlékező, a Mester *Zene húros-, ütőhangszerekre és celestára* nagyszabású szimfonikus művét idézi. A meghatóan szép fugatéma

parafrázisai átítatják az ének és a zongora szólamát. Az emlékező dallam ilyen formán a vers meta-szövegévé válik. Nem véletlenül csendül fel benne éppen a bartóki oeuvre eszmei-érzelmi világa. Szerzőnk alkotói leleménye, ahogy az idézett témában, amely a végig világít Bartók monumentális művén a polifonikus indulástól a siratók világán át egészen a nagyszabású finálé körtáncáig, rátalál a mindenkori hiteles zene ethoszára, mint Arisztotelész mondaná katartikus jelenlétére. És a talányba rejtőzködő megfoghatatlan kézzelfoghatóvá idomul: Könczei Árpád bizonyossággá avatja a talány titkát: amíg a zene velünk van, addig „nagybaj nem lehet”.

A dalciklus előadói: Kővári Eszter Sára – szoprán, Balog Zsolt - zongora

* *
*

III. Vonósnégyes (2006-07)

A III Vonósnégyes ABA szerkesztésű, szonáta és nagy háromtagúság formaelvei szerint épül Giusto – Rubato – Giusto részek kontrasztjában

A Giusto rész polifon szövésű groteszk, amely a szűkre szabott daktilusokban – nyolcad két harmincketteddel s utánuk egy tizenhatod szünet – vágta helyett kocogva ugrabugrál, és a cirógató-dörzsölődő motívumaiban cincogó groteszk hasonlatokat közvetít, furcsa asszociációkat keltve, el odáig, mintha valakinek a sörtés állát simogatná.

Giusto 100 - 104

The image shows two systems of musical notation for a string quartet. The first system includes Violin 1, Violin 2, Viola, and Cello. The second system includes Violin 1, Violin 2, Viola, and Cello. The notation is in 2/4 time and includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings like *ff* and accents.

A játékos daktilusokból szőtt zengő háló mögül rejtett polifóniában modális hangvételi dallam-foszlányok tünedeznek elő. A kitartott magas *g*-t cifrázó *anabázisok* dúcolják alá, ám rá következő *fesz*, bár hosszan szól, mégsem kitartott hang, hanem nyolcadokra szabdalva alsó váltóhangokkal színeződve bukdácsol (13-39 ütem). Groteszk tánc ez a javából. Jobban ráfigyelve, groteszk hatásában analógiát sejtet Bartók VI. Vonósnégyesének *Burlettájával*. Ám, mint Pándi Marianne írja, „a Burletta a keserű ironia vidámságával játssza meg a táncos gondatlanságot, trió szakaszának nemes költészete azonban már nem tréfál, hanem őszinte áhítatot sugallva idézi fel újból az első tétel tematikáját”.⁷

Könczei művében azonban a közép rész rubato-búsongása nem vezet valamiféle

⁷ Pándi Marianne, *Id. mű* 354 old.

Poco rubato 66 - 68

The musical score is for a section titled "Poco rubato 66 - 68". It features four staves: Violin 1 (Vln. 1), Violin 2 (Vln. 2), Viola (Vla.), and Cello (Vc.).

First System (Measures 158-163):

- Vln. 1:** Starts with a *ppp* dynamic. At measure 163, it has a *pizz* (pizzicato) marking and a *Sul pont* instruction.
- Vln. 2:** Starts with a *ppp* dynamic. At measure 160, it has a *p* dynamic and a *Sul pont (pizz)* instruction. At measure 163, it has a *Pizz* and *Arco s p* instruction.
- Vla.:** Remains silent until measure 163, where it plays a half note with a *mp* dynamic and an *Arco* instruction.
- Vc.:** Remains silent throughout the first system.

Second System (Measures 164-168):

- Vln. 1:** Continues with a melodic line.
- Vln. 2:** Continues with a melodic line. At measure 165, it has a *Pizz* and *Arco s p* instruction.
- Vla.:** Plays a triplet of eighth notes in measure 164, followed by a triplet of eighth notes and a quintuplet of eighth notes in measure 165, then a half note in measure 166.
- Vc.:** Remains silent throughout the second system.

teljes megnyugváshoz. Éppen ellenkezőleg, a mélyből felsejlő disszonanciák talpazatán dallamvonala komor intéssé szigorodik, amelyre rávigyorognak ugyan a visszatérő Giusto rész grimaszai, azonban nem sokáig. Az utolsó taktusokban felcsattanó akkord-ütések határozottsága a komor intés parancsával fejezi be a *III. Vonónégyes* üzenetét: *a nyugalanság megnyugvásának paradoxonját*, amely keresztmetszetében a CD egészének mondanivalóját is összegezi:

Az I. Vonónégyes előadói mutatják be a harmadikat is.

(Kolozsvár, 2016. december 12-én.)

A szerzőről

Angi István (Ozsdola, 1933. október 16.) zeneesztéta, kritikus, publicista. A kézdivásárhelyi mezőgazdasági szakiskola után a kolozsvári Gheorghe Dima Zenekonzervatóriumban végzett, ahol tanári pályáját is megkezdte. Három évig

aspiráns volt Moszkvában, ahol Zene és affektivitás c. értekezésével a Lomonoszov Egyetemen filozófiai doktorátust szerzett (1965). Az esztétika tanára a zeneművészeti főiskolán.

1967-ben jelentkezett zenepublicisztikával; 1970-ben esztétikatörténeti cikksorozata jelent meg az Utunkban. Írásait közölte a Korunk és A Hét is. A VII. Esztétikai Világkongresszuson (Bukarest, 1972) s a Nemzetközi Zeneszociológiai Társaság szimpóziumján (Zágráb, 1974) szakelőadásokkal szerepelt. Esztétikai tanulmányai jelentek meg az Árkos 1971 (Sepsiszentgyörgy, 1972), Bartók-dolgozatok (1974), Zenetudományi írások (1977) és A filozófia műhelyében (1978) c. gyűjteményes kötetekben, valamint több román és német nyelvű kiadványban. Dévald László gyűjtéséből aforizmakötetet állított össze és vezetett be Gondolatok a művészetről (Téka 1975) címmel.

Önálló kötetei (válogatás)

- Gondolatok a művészetről. Aforizmák; Dévald László gyűjtéséből vál., bev., jegyz. Angi István; Kriterion, Bukarest, 1975 (Téka)
- Zene és esztétika. Esszék és tanulmányok; Kriterion, Bukarest, 1975
- Az esztétikum zeneisége. Esszék a viszonyalkotás varázsáról; Komp-Press–Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 2001 (Ariadné könyvek)
- A zenei szépség modelljei. Zenetudományi írások; Polis, Kolozsvár, 2003
- Értéktől jelentésig. (Pro Philosophia Kiadó, Kolozsvár, 2004)[1]
- Zeneesztétikai előadások I-II.; Scientia, Kolozsvár, 2003, 2005[2][3]
- Értéktől jelentésig; Pro Philosophia, Kolozsvár, 2004 (Műhely)
- Zenei művelődésünk a változó régióban. A VII. Hungarológiai Kongresszus Zenetudományi Szekciójának előadásai; szerk. Angi István, Csákány Csilla; Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2013

(Forrás: Wikipédia)